

SİYASİ COĞRAFYA AÇISINDAN İSPANYA

Spain; from the aspect of political geography

Yrd.Doç.Dr. Kenan ARIBAŞ*

Yrd.Doç.Dr.Hasan KARA**

ÖZET

İspanya güneybatı Avrupa'da stratejik bir noktada, Akdeniz ve Atlantik'te kıyısı olan iki ülkeden biridir. Cebelitarık boğazının ülkenin güneyinde olması, stratejik önemini artırmaktadır. Ülkenin Jeotarihi, hem Osmanlı Devleti hem de Dünya açısından belirleyici role sahiptir. İspanya, Amerika'nın keşfi ile dünya tarihini değiştirmiştir. Bu keşifle birlikte yeni ticari yolların açılmasında, Osmanlı Devletinin gerilemesinde, I. Viyana mağlubiyeti ve İnebahtı deniz savaşının kaybedilmesinde hatta kapitülasyonların var olmasında İspanya'nın rolü büyüktür. Orta ve Güney Amerika'da Latin Amerika devletlerini kuran İspanya'nın, sömürgecilik, kapitalizm, merkantilizm ve köle ticaretinin başlatılmasındaki ilksel rolü de dikkat çekicidir. Maya, İnka ve Aztek medeniyetlerinin yok edilmesini sağlaması da insanlık değerleri açısından bir trajedidir. Ülke içinde aristokratlar, kilise, burjuva, işçi ve köylü sınıfı arasındaki çekişmeye sürekli dâhil olan ordu, çalkantılı bir tarihin yaşatılmasına neden olmuştur. Fransızların İspanya'yı istila etmesinin ardından Latin Amerika sömürgelerinin elinden çıkması sömürge gelirlerinden yoksun kalınmasını sağlarken, ABD ile 1898'de yaşanan ilk küresel savaşla, Küba, Porto Rico ve Filipinlerin kaybedilmesi ülke tarihi açısından belirleyici olmuş ve çöküşe itmiştir. Uzun süre Franco rejimi ile dış dünyadan kopan İspanya, 1986 yılında Avrupa Birliğine dâhil olarak, ekonomik açıdan gelişmeye başlamıştır. Ayrılıkçı; Bask, Katalonya ve Galiçya ile başı derte olan İspanya'nın son yıllarda Türkiye ile önderliğini yaptıkları Medeniyetler ittifakı çalışması, uluslararası düzen içinde yeni bir çalışma olarak dikkatle takip edilmektedir.

Anahtar Kelimeler, *Siyasi Coğrafya, Sömürgecilik, Jeopolitik, Ayrılıkçı Terör*

*Yrd.Doç.Dr. Kenan ARIBAŞ, Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Aksaray

**Yrd.Doç.Dr. Hasan KARA, Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Uşak

ABSTRACT

Spain located in a very strategic point at southwest Europe is one of two countries having a coast on Mediterranean Sea and Pacific Ocean. Being of Gibraltar on the south coast of the country increased its strategic position. The geo-history of Spain has significant role not only for Ottoman Empire but also for the world. Spain changed the world's history by discovering America. Spain has important effects on new commercial routes, decadence of Ottoman Empire, 1st Vienna defeat, the lost of Inebahti Sea Battle, and even giving capitulations. The pioneer role of Spain that founded Central and South America countries for initiating colonialism, capitalism, mercantilism, and slave trade is striking. It is a tragedy in terms of human values that Spain eradicated Maya, Inca, and Aztec civilizations. The military of Spain which interfered with conflicts among church, aristocracy, bourgeois, labor and villager classes caused a turbulent history in the country. The first global war which occurred in 1898 against USA and caused the lost of Cuba, Porto Rico, and Philippines was significant in terms of the country's history and that pushed the country to decadence. Spain that broke its connections with outer world at the Franco regime era became an EU member in 1986 and started its economic development. Being in trouble with separatists of Bask, Catalan, and Galicia, Spain is being observed in recent years since it is leading the Civilization Alliance with Turkey in the international area.

Key Words: *Political Geography, Colonialism, Geopolitics, Separatist Terror.*

Giriş

İspanya; İber yarımadası üzerinde 504782 km²'lik yüzölçümüyle mezotop devlet grubuna giren bir güneybatı Avrupa ülkesidir. Batısında Portekiz ve Atlas Okyanusu, kuzeyinde Fransa ve Andorra, doğu ve güneyinde Akdeniz yer alır. Güneyinde yer alan Cebelitarık boğazı (64 km uzunluk, 44 km genişlik) stratejik önemini artırmaktadır (Şekil 1). Boğazın İspanya tarafında İngiltere'ye ait olan **Cebelitarık*** kenti yer alır. İşin ilginç tarafı da karşı kıyıda Fas sınırları içinde İspanya'ya ait iki kentin **Ceuta** ve **Melilla**'nın bulunmasıdır. Böylece stratejik öneme sahip boğazın önemli mevkileri İspanya ve İngiltere'nin kontrolünde bulunmaktadır.

İspanya'nın komşularının azlığı, yüzyıl içinde AB içinde yer alan ülkeler arasında sorun yaşanma olasılığını azaltmaktadır. Tarihsel süreç içinde XV. ve XVI. yüzyıllarda Portekiz'le yeni ticaret yollarının ele geçirilmesi ve paylaşılması konusunda rekabet yaşanmış, Napolyon'un İspanya'yı işgali ile de Fransa'yla aralarında politik, ekonomik ve sosyal sorunlar ortaya çıkmıştır.

Üç tarafının denizlerle çevrili olması ülkeye belli başlı kazanımlar sağlamakta ve ulusal güç yapısında belirleyici bir rol oynamaktadır. Denizler ülkelerin ekonomik yaşantısına ciddi katkı sağlarlar. Özellikle üretilen mallar binlerce grostonluk gemiler ile çok uzaklara taşınabilmektedir. Ülke savunması içinde denizler hem su üstü hem de sualtı ile ordulara yardımcı olur¹.

İspanya, İber yarımadasının beşte dördünü kaplar. Ortalama 600 metrelik yükseltisi ile Avrupa'nın İsviçre'den sonra en yüksek ülkesidir. Yükseklik ülke savunması açısından avantaj olmakla beraber, plato arazilerinde akarsuların derinde olması, baraj yapımını zaruri kılmaktadır.

İspanya, güneybatıdan Avrupa'ya girişi sağlayan önemli bir yarımada iken, Türkiye'de Asya ve Afrika devletlerinin Avrupa'ya giriş yapması bakımından önemlidir. İspanya; Günel'in tezini doğrular şekilde, birden çok milliyet duygusuna dayanan toplulukların yer aldığı, bağımsız yaşama ve istek ve eğilimlerinin olduğu bir yarımada devletidir². İspanya'nın Avrupa ve Afrika arasında koridor olması ve farklı etnik ve dini

* **Cebelitarık**: Eski çağdaki adı Calpe olup şimdiki adını Arap komutan Tanık bin Ziyad'dan almıştır. Tanık, boğazın güvenliğini sağlamak için burada bir kale yaptırmıştır. Cebelitarık 1462'de Araplardan İspanyollara geçmiş, 1502'de resmen İspanyol topraklarına katılmıştır. 24 Temmuz 1704'te İngiltere-Hollanda deniz kuvvetleri tarafından ele geçirilmiştir. 1705 tarihindeki Utrecht Antlaşmasıyla İspanya kaleyi İngiltere'ye iade etmeyi kabul etmiştir. Statüsü İspanya ile İngiltere arasında hala tartışılmaktadır. Kendi isteğiyle İngiliz sömürgesi olarak kalmak isteyen Cebelitarık, 6 km² yüzölçümü, 35.000 nüfusuyla dünya üzerinde küçük bir alan zapt etmesine rağmen iki ülke arasında büyük sorunlara neden olmuştur. Cebelitarık'ın stratejik konumu Birleşik Krallık'ın kolonisi haline geldiği ilk zamanlar çok önemliydi. Bu nedenle bağımsızlık istememesi ve İspanya tarafına geçmeyi düşünmemesi için İngiliz Krallığı tarafından çok iyi bakıldı. Bugün İngiliz sömürgesi olmaya devam etse de diğer sömürge ülkelerle karşılaştırıldığında asker sayısının en aza indirilmiş olmasıyla dikkat çekmektedir. Cebelitarık'ın geleceği için İspanya ve İngiltere halen dostane görüşmeleri sürdürmektedir.

¹ Günel, K., 1994, Coğrafya'nın Siyasal Gücü, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, s.129

² a.g.e., 144

yapıları tarihsel süreç içinde bünyesinde barındırması, İspanya'ya hem sorun oluşturmuş hem de ekonomik ve toplumsal gelişimine katkı sağlamıştır.

Şekil 1. İspanya'nın Lokasyon Haritası

Coğrafi keşifleri ve sömürgecilik faaliyetlerini başlatanlar İspanyol ve Portekizlilerdir. İber yarımadasının her iki devletinin, kendi ülkelerinin gelişimi için diğer kıta ve ülkelere yaptıkları seyahatler Avrupa'nın kaderini de değiştirmiştir. Özellikle Cristofher Colomb'un 1492 de yaptığı seyahatle birlikte İspanya, Avrupa'ya dünyayı sunmuş, coğrafi keşifler sonucu dünya ticaret yollarının güzergâhını değiştirerek Osmanlı Devletinin gerilemesinde tetikleyici rol oynamıştır.

Türkiye ve İspanya'nın tarihi seyirleri arasında çarpıcı benzerlikler bulunur. Her iki ülke Avrupa'nın farklı yarımadaalarında XV. yüzyılın ortalarından itibaren gelişmeye başlamış ve aynı yüzyılın sonuna doğru bölgelerinin en güçlü devletleri olmuşlardır. Bu süreci simgeleyen iki fetih olayı var ki bunlar belki askeri bakımdan belirleyici değil, ama temsili bir önem ve değer taşımaktadır. 1453'te İstanbul'un fethi Müslüman bir imparatorluğun içinde kalmış son gayrimüslim cebin ortadan kalkması demektir. Aynı zamanda, ikibin yıla yakın zaman dünya tarihinde belirleyici olan Roma İmparatorluğunun artık var olmadığını ilan ediyordu. 1492'de Granda'nın fethi Hıristiyan bir imparatorluk içinde son Hıristiyan olmayan cebi ortadan kaldırırken, yine yaklaşık yarım binyıl devam

eden, Avrupa kıtasına ve Batı Avrupa medeniyeti içine nüfuz etmiş İslam egemenliğini sona erdirdiyordu.

Bu durum aynı zamanda yeni biçimlenen dünyada, bağımsız şehir devletlerinin “özel koşullar olmadıkça” yaşama şansının kalmadığını ve geniş “teritoryal” imparatorluklar içinde erimeleri gerektiğini anlatmaktadır. İspanya ve Osmanlı devletleri de bu yeni tip devletin o andaki en parlak örnekleridir³. XVI. yüzyılda Osmanlı ve İspanyol imparatorlukları gibi üç kıtada geniş topraklara yayılan, düzenli bir yapıya sahip iki imparatorluğun dünya sahnesinde yerini almasıyla birlikte; tarihte ilk kez dünya imparatorluğu fikrine yaklaşan imparatorluklar ortaya çıkmış oluyordu⁴.

İspanyolca, Hintçe ve İngilizceden sonra dünyada en fazla konuşulan üçüncü dildir. Kuşkusuz İspanyolcanın böyle geniş yayılım alanı bulmasında XVI. yüzyıldan itibaren Orta ve Güney Amerika ile Karayip adalarının fethedilmesinin rolü bulunmaktadır⁵.

Dünya tarihinde hiçbir ülke İspanya kadar dünya tarihini etkileyecek rol oynamamıştır. Yeni kıtaların keşfi, *eski medeniyetlerin (devletlerin) ortadan kaldırılması, kapitalizm, sömürgecilik ve köle ticareti* gibi dünyayı etkileyen ana kavramların doğuşuna yol açmıştır. Bu çalışmada adı geçen kavramların oluşumunda İspanya'nın rolü belirtilmekle birlikte İspanya, siyasi coğrafya ölçütleri yönüyle ele alınmıştır. İlk önce Fiziki Coğrafya özelliklerinin İspanya'nın güç dengesi içindeki rolü açıklanacaktır. Daha sonra İspanya'nın Beşeri ve Ekonomik Coğrafyasının ülkenin siyasi coğrafyasını etkileme potansiyeli ortaya konulacaktır. Ülkenin Jeo-tarihinin dünyadaki, siyasal, sosyal ve ekonomik olayları etkileme biçimleri değerlendirilecektir. Ülkenin Jeopolitik, uluslar arası ilişkilerdeki yeri ele alınarak, bağımsızlık isteyen özerk bölgeler hakkında bilgi verilecektir. Bu konuların işlenmesi Coğrafya'nın dağılım, bağlantı ve nedensellik ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilecektir.

Fiziki Coğrafya Özellikleri

İspanya'nın yer aldığı İber yarımadasının büyük bir bölümünde meseta denilen ve yükseltisi 600–1000 m arasında değişen platolar bulunur. Bunun çevresinde ve üzerinde oldukça yüksek dağ sıraları uzanır. Atlas Okyanusu kıyılarına doğru yükseklik biraz azalır. Kuzeyde Alplerin batıdaki bir kolu olan Pirene dağları uzanır. Burada yüksek zirveler 3000 metreyi aşar. Doğuya doğru Akdeniz sahillerinde dik kıyılar ve bunun gerisinde ise dağlar görülür. Güneyde yüksekliği 3478 metreye ulaşan Sierra Nevada dağları uzanır. Ülkenin büyük bölümünü kaplayan sahalar, Akdeniz'e dökülen Ebro ile Atlas Okyanusu'na dökülen Tajo, Duero, Guadalquivir ve Guadiana nehirleri tarafından yarılarak plato görünümü almıştır⁶.

³ Belge, M., 2002, Başka Kentler, Başka Denizler, İletişim Yayınları, İstanbul, s.271

⁴ Toledo, P., 2006, *Osmanlı-İspanyol İmparatorluklarında Dünya İmparatorluğu Fikri*, XVI. Yüzyıl, İspanya-Türkiye, 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk, Kitap Yayınevi, İstanbul, s.16

⁵ <http://www.datenbank-europa.de/erdkunde/land/europa/spanien/index.html>

⁶ Atalay, İ., 2001, Resimli ve Haritalı Dünya Coğrafyası, İnkılap Yayınları, İstanbul, s.114-115.

Kuzeydoğusunda Fransa ile sınırı oluşturan Pirene dağları, ülkeyi Avrupa'dan izole etmektedir. Gerçekten'de Pirene dağları (duvarı) sayesinde Avrupa yönünden gelen akınlardan çok az etkilenirken, Cebelitarık boğazının Afrika kıtasına çok yakın olmasından dolayı, Afrika'dan gelen saldırılara daha fazla maruz kalmıştır.

Ülke bütünüyle ele alındığında, iklimi sıcak ılıman iklimdir. Akdeniz'in etkisi, karasal iklim özelliklerinin yöreye yerleşmesini bir ölçüde engeller. Atlas okyanusu ise ülkenin kuzeyinde yağışın bir ölçüde artmasını sağlar. Bu özellikler sonucunda biri kurak, öbürü yağışlı iki İspanya ortaya çıkar. Yağışlı İspanya en az 600 mm yağış alır ve yağışsız ayı hiç yoktur. Galicia'dan Pireneler'e kadar, kışları yumuşak yazları daha az sıcak Atlas okyanusu alanı uzanır. Irmaklarda önemli kabarmalar olmaz ama suları bol ve rejimleri düzenlidir. Meşelikler ya da kayın ormanı yok olduğundan bitki örtüsü gerileyerek dikenli katırtırmaklılara ve çalılıklı fundalıklara dönüşür.

İspanya'nın Akdeniz bölgesi turizm ve tarım ürünleri bakımından zengindir. Atlantik Okyanusu kıyılarında yoğun balıkçılık yapılmaktadır. Her üç unsur bakımından benzer iklim ve deniz özelliklerinden dolayı Fransa ile rekabet halindedir.

Kurak İspanya iki bölüme ayrılır. Meseta'daki ve Ebro çanağındaki ufak tefek karasal iklim özellikleri içeren dağlar bir yana bırakılırsa, ülkenin büyük bölümünde yazlar sıcak ve az yağışlı, kışlar serttir. Sıcaklık farkları Madrid'de 20 °C yi bulur. Irmaklar su buharı yitirirse de yine de önemini korurlar (Duero, Tajo, Ebro). Bitki örtüsü çok gerileyerek, hızla bozkıra geçen Pınal meşesi ormanıdır⁷.

İspanya'nın iklim değerleri özellikle küresel ısınmanın etkisiyle değişmektedir ve gelecekte İspanya'nın güneyinde ciddi sorunlara yol açacaktır. Eko-Jeopolitik olarak adlandırdığımız ve ekolojik sorunların Jeopolitik tavır alışların anlam ve yönünü belirleyeceğini iddia ettiğimiz kuram⁸, İspanya içinde geçerlidir. Buna göre iklim değişikliğinden kuvvetle etkilenecek bölgeler arasında Akdeniz havzası bulunmaktadır. İklim modelleri bölgede şimdiden kuraklıkla boğuşan alanların gelecekte daha da az yağmurla yetinmek zorunda kalacağı sonucunu ortaya koyuyor. Kesin olan şudur ki; yağmurun ender görüldüğü Güney İspanya yavaş yavaş çöle dönüşecektir.

Şimdiden AB nüfusunun yaklaşık yarısına kişi başına yıllık 1700 m³'ten az su düşmektedir. 2080 yılına kadar Akdeniz kıyısındaki insanların %14-38'inin daha su kıtlığıyla karşı karşıya kalması bekleniyor⁹.

Beşeri Coğrafya Özellikleri

İspanya'nın Jeotarihi, dünya birçok ülkeye nasip olmayacak öneme ve etki gücüne sahiptir. Dünya şu anki emperyalist iktidar anlayışı ve kapitalist ekonomik yapının oluşmasında başrol oynamıştır. Sömürgecilikle ilgili sorunların dünyaya yayılmasın da

⁷ Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedi, Cilt 11, Milliyet Yayınları, Ankara, s.5817

⁸ Arıbaş, K., 2007, Küresel Çağda Siyasi Coğrafya, Çizgi Yayınları, Konya, s.98-142

⁹ Engeln, H., 2007, Artık Kuşkuyla Mahal Kalmadı:İklimi Değiştiren İnsan, Geo Dergisi, Eylül, İstanbul, s.39

emperyal devletlere ön ayak olduğu gibi köleliğin yayılmasına ve kökleşmesindeki etkisi de tartışılmazdır.

İspanya; Osmanlı ve diğer Arap devletleri yanı sıra Yahudiler açısından da aslında olumsuzlukları çağrıştıran bir ülkedir. Her şeyden önce Endülüs Emevi devletinin Avrupa'dan çıkarılmasıyla tarihsel çalışmalarda *reconquista*¹⁰ ismi verilir, Arap Dünyasında yaşanan gerilemeyi hızlandırmıştır. İspanya bundan sonra Kuzey Afrika'daki Arap kabile ve devletlerini Katolik dinini yaymak için sürekli tedirgin etmiştir. Endülüs'te sanat, kültür ve bilimde¹¹ yaşanan gelişmeler İspanya'yı ve Avrupa'yı derinden etkilemiştir. İbn-i Rüşd ve İbn-i Tufeyl gibi filozof ve eğitimciler Avrupa'da bilimsel yaşantıyı olumlu etkileyerek, Avrupa aydınlanmasına katkı sağlamışlardır. Ayrıca, İslam ve Arap kültürü, İspanyolları etkilemiş, İspanyolların uzun süre bu kültürün egemenliğinde kalması, Avrupalıların İspanya'yı ötekileştirmesini sağlamıştır. Bu dönemde Araplar ve Yahudiler büyük işkenceler ve zorluklarla İber yarımadasından çıkarılmışlardır. Yahudilerin büyük bir kısmı Osmanlı Devletine sığınarak Osmanlı para ve sanayi piyasasında önemli aktör durumuna gelmiş, bir müddet sonra da Osmanlı ekonomisini yönlendirmeye başlamışlardır.

Bununla birlikte Avrupa kıtası uzun süreli işgalle iki kez karşılaşmıştır. Bunlarda ilki Endülüs Emevileri'yle İber yarımadasında gerçekleşmiş, diğeri de Osmanlı Devleti ile Anadolu'dan Balkan yarımadasına doğru meydana gelmiştir. M.S. VIII. yüzyıl başlarında İspanya'ya geçen Müslümanlar elde ettikleri toprakları bir süre valilerle idare etmişlerdir (MS 714-756) ardından Endülüs Emeviler dönemi (756-1031) başlamıştır. X. Yüzyılda Endülüs Devleti ani olarak çökmüş daha sonra da Muluku't-tavâ'if (1091-1147) ve Muvahhidler (1146-1248) Endülüs'te hüküm sürmüştür¹². Daha sonra'da 1492 yılına kadar Beni-i Ahmer devam etmiştir.

Osmanlı Devleti ile İspanya Avrupa'nın iki farklı bölgesinde yer almasına tarihte XVI yüzyılda yaşanan rekabet dışında fazla ciddi sorun meydana gelmemesine rağmen, Osmanlı Devletinin yıkılmasına yol açan ana faktörleri İspanya şekillendirmiştir. Kuşkusuz

¹⁰ Bu konuda detaylı bilgi için bakınız; Şeyban, L., 2003, Reconquista, İz Yayıncılık, İstanbul

¹¹ <http://www.endulus.net/enduluskultur/dilveedebyat.htm>(Erişim Tarihi 14.09.2008) Endülüs, toprakları üzerinde çok farklı unsurların barındığı ve müşterek kültürün hâkim olduğu toplumsal bir ortamdı. Bir arada yaşayan üç büyük din mensubu toplulukların konuştukları Arapça, Berberice, İspanyolca, Portekizce, Lâtinçe, Fransızca, Katalanca gibi yedi lisanın karışmasından ortaya çıkan "Endülüs Acentiyesi" (*el-Lâtiniyye*) adında yeni bir halk dilinin sahibi olmuş bir ülkedydi. Bu nedenle, oradaki edebiyatçı ve âlimlerin, bütün lisanları kolayca öğrenme imkânları vardı. Endülüs'te toplumsal bilimlerin dil, edebiyat dışında tarih, coğrafya, biyografi, felsefe ve dini ilimler gibi alanlarında da büyük bilginler yetişmiş ve değerli eserler vücuda getirmiştir. Doğu-İslam dünyasında Fârâbî (ö. 850), Kindî (ö. 873) ve İbn Sinâ (ö. 1037) gibi büyük filozoflar yetişmiştir. Ancak, İslam felsefesinin Batı düşüncesini etkilediği merkez Endülüs'tür. Çünkü Avrupalılar Doğu felsefelerini ancak Endülüs kanalıyla öğrenme imkânı bulmuşlardır. İslam felsefesi alanında Endülüs'ün yetiştirdiği üç büyük filozof vardır. Bunlar İbn Bâce, İbn Tufeyl (Hay Bin Yaksan'ın yazarı, Daniel Defoe'ye Robinson Crusoe'yi bu eserden esinlenerek yazmıştır) ve İbn Rüşd'tür. Arapçadan İspanyolcaya geçen kelimeler, bazı modern araştırmacılara göre İspanyolca sözlüğünün dörtte birini teşkil etmektedir. Ayrıca, Portekizceye geçen otuz bin ve Katalancaya geçen sayısız kelime de hesaba katılmalıdır.

¹² Parlak,N., 2004, Kültürler Arası Etkileşimde İspanya'daki Son Müslüman Devlet Beni Ahmer'in Konumu, İslamiyat Dergisi, Cilt-7, Sayı-3, Ankara, s.75

1492 yılında, Cristopher Columb'un Atlantik'i geçerek "Yeni Dünyayı" keşfetmesi, dünyadaki ekonomik rota ve merkezin, Akdeniz'den Atlantik'e kaymasına, İpek ve Baharat yolunun öneminin azalmasına neden olmuştur. Bu durum Osmanlı Devletinin ekonomik açıdan gerilemesine yol açarken, Venedik, Floransa, Milano gibi İtalyan kent devletlerinin ekonomik gücünü kaybetmesi, bu devletler ile ticaret yapan Osmanlı Devletinin başta tarımsal yapısı olmak üzere toplumsal düzeninde yaralar açmıştır. Bununla birlikte ekonomik açmazı çözmek için Osmanlı devletinin yaptığı açılımlardan birisi olan Kapitülasyonlarda, İspanya Kralının etkisi bilinmektedir. Ekonomik gelirlerden mahrum kalan Osmanlı Devleti, Kanuni Sultan Süleyman döneminde gerçekleştirilen I. Viyana kuşatmasında İspanya kralı önemli roller alarak, Osmanlıların kuşatmada başarısız olmalarını sağlamış ve Avrupa'daki Türk kâbusuna son vermiştir. Bu durum Avrupa Devletlerinin kendilerine güvenlerini kazanmaları açısından önemli bir milattır. Bunun yanı sıra 1571'de Osmanlı Donanmasının İnebahtı'da yenilmesinde İspanyol donanmasının rolünün büyük olduğu görülmektedir. İnebahtı'dan sonra Osmanlı donanması kolay kolay kendine gelememiş, ticaretin yeni kıtalara denizcilik ile yayıldığı bir dönemde Osmanlı devleti fırsatları değerlendiremeyerek bulunduğu alana hapsolmuştur.

Amerika kıtasının keşfedilmesi, Avrupa'da büyük ses getirmiş ve dünyada gelişme ve değişme eğiliminde önemli bir kırılma noktası olan coğrafi keşifler, bütün harareti ile devam etmiştir. İspanya'nın Amerika kıtasını keşfetmesi ile birlikte hızlı **kolonileştirme** süreci başlamış, özellikle Orta ve Güney Amerika'daki değerli madenlerin (altın, gümüş) İspanya'ya getirilmesi, hızlı bir ekonomik kalkınma ve yeni bir toplumsal tabakalaşma sürecini doğurmuştur. İspanya'nın Amerika'dan gelen büyük orandaki değerli madene dayalı ekonomisi, her şeyden önce ülkede tüketimi artırarak, sanayi mamullerinin ithal edildiği bir dönemin yaşanmasına yol açmıştır. Sosyal açıdan zengin ve fakir arasındaki uçurum artmış, aristokrat kurum güçlenmiştir. Keza Kilise hem niceliksel hem de niteliksel açıdan önemini artırarak, hegamonik iç dengeyi bazen belirleyicisi bazen de etkileyicisi olmuştur. **Kilise, gücünü özellikle engizisyonu kullanarak göstermiş, halkın kilise yörüngesinde toplumsal, kültürel ve siyasal yaşam biçimleri şekillenmiştir.** Daha sonraki yüzyıllarda İspanya'da yaşanan İktidar kavgalarında Kilise merkezi konumdadır ve bu özelliği ile Avrupa'da dini yaşantının toplumsal değişim ve dönüşümü etkilediği, *laik devlet anlayışının kurulmamasında* hatırı sayılır etkisi olmuştur.

İspanya'nın değerli madenlere dayalı gelişme süreci kısa sürmüştür. Ancak bu dönemde, feodal yapının güçlenmesi sonraki dönemlerde İspanya'da iç karışıklara yol açacak bölgeselciliği oluşturmuştur. Bu aristokrat zümrenin, gösterişe düşkün, üretimi sevmeyen halleri İtalyan kent devletleri, İngiltere ve Hollanda'dan sanayi ve diğer tüketim ürünlerinin ithalini artırarak kısa sürede İspanyol hazinesinin boşalmasını, İngiltere'de sanayi devrimine yol açacak sürecin tetiklenmesini, Hollanda'nın ise bulunduğu dönemde güçlü bir ülke olmasını sağlamıştır. Yani Amerika'dan gelen değerli madenler, dolaylı olarak İngiltere ve Hollanda'nın kasasına girmiştir. Başta altın ve gümüş olmak üzere para yerine geçen değerli madenlerin devletlerin kasalarında stoklanacağı ve günümüzde de kullanılan altın merkezli ekonomik yapıya dönüşüm süreci yaşanmıştır. Bu dönemde aslında

kapitalizmin de temeli atılarak, merkantilist ekonomi anlayışı ortaya çıkmış, ulusların kasasında değerli madenlerin var olmasının, güçlü ekonomi için vazgeçilmez ölçütlerden biri olduğu kabul edilmiştir.*

İspanya'nın dünya Jeotarihindeki etkilerinden birisi de kıtaların demografik dengeleri üzerindeki baskın etkisidir. Her şeyden önce Maya, İnka ve Aztek gibi egzotik medeniyetlerin savaşlar ve bulaşıcı hastalıklar ile yok olmalarını sağlayarak, Amerika kıtasında büyük bir tarihsel kesintinin oluşmasına yol açmışlardır. Katledilen nüfus bilinmemekte ve spekülative rakamlar ortaya konulmaktadır. Bununla birlikte, İspanya'daki sosyal ve ekonomik örgütlenme biçimi Latin Amerika'da uygulanmış, hızla toplumsal sınıflar oluşarak, *latifundiumlar* (büyük toprak sahipleri ve tarım sahaları) meydana getirilmiştir. Topraksız köylüler neredeyse her bölgede oluşmuş, verimli tarım arazilerinden Avrupa'ya yeni ürünler taşınarak Latifundium sahipleri zenginleşirken, sık sık topraksız köylülerin ya da işçilerin yol açtığı isyanlar meydana gelmiştir. Sosyal yaşantıda bu dengesizlik daha sonra Marksist taleplerin (XIX yy) buralarda zemin bulmasına olanak sağlamıştır. Bu taleplere karşı zengin toprak sahipleri generalleri desteklemiş ve darbeler dönemi başlamıştır. Başa geçen cuntacılar halkı aşırı şiddet kullanarak bastırmaya çalışmış, bu da var olan huzursuzluğu radikalleştirerek, anarşist, gerilla akımlarını Latin Amerika ülkelerinde güçlendirmiştir. Ortaya çıkan yönetim boşluklarını uyuşturucu çeteleri doldurarak, Latin Amerika ülkeleri illegal örgütlerin merkezine dönüşmüştür.

İspanya'nın kıtaların demografik yapısı üzerindeki bir başka etkisi de (Portekiz ve İngiltere'yi de bu süreçte ihmal etmemek gerekecektir); geniş tarım arazilerinde çalışacak iş gücü açığı Afrika'dan kölelerin getirilmesi ile giderilmeye çalışılmıştır. Tabi bu durumun nedeni yerli nüfusun çok kısa bir sürede yok edilmesidir. Ancak köle ticareti bir başka yok oluşu, Afrika'daki nüfusun, hem de genç ve dinamik nüfusun büyük trajediler yaşatılarak Amerika'ya taşınması olmuştur. Bu durum Afrika ülke ya da kabilelerinde iş gücü açığını ortaya çıkarmakla birlikte, belki de en önemlisi parçalanmış ailelerin, yok olan köylerin ve sosyal ekonomik yaşantının sil baştan yeniden kurulmasıdır. Bu durum Afrika'nın sosyal ve ekonomik anlamda gelişimi tamamlamamasına ya da gecikmesine yol açmıştır. Şuan ki Afrika'nın güç dengeleri içindeki konumunu olumsuz hale getiren süreçler içinde İspanya'nın rolü oldukça önemlidir.

İspanya monarşisinin başında yabancı hanedanlar yer alırdı. Bunların en tanınmış ikisi Hasburg ya da Fransız Bourbonlardır. İspanya tahtına XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren geçen ve bir Bourbon olan **III. Carlos**, İspanyol aydınlanmasını başlatan kraldır. Bu dönemde Kilisenin yönetim mekanizması içindeki etkisini azaltan, Cizvitleri ülkeden kovarı, üniversite eğitime önem veren, basın üzerinde engizisyonun kontrolünü ortadan kaldıran, ekonomik yatırımlar ile dikkati çeken, Fransa'dan önce liberal politikalar ile ön

* Devletçilik, ulusallık ekonomiye koruyuculuk, sanayicilik sorunlarında toplanır. Enflasyoncu bir düşünceyle ulusal zenginliği devlet kasasındaki altın ve gümüş stokunun çoğalmasında bulmuşlar, altın ve gümüşü yurt içine yığmak ve dışarıya kaçırmamak için giriş kolaylıkları ve çıkış zorlukları koymuşlardır. Merkantalizmin temel ilkesi; "Bir Ulusun Gücü, Zenginliğiyle Oluşur" (Hançelioğlu, O., 1997, Ekonomi Sözlüğü, Remzi Yayınları, İstanbul, s.284-285).

plana çıkan bir kraldır. III. Carlos dönemi İspanya'nın en dingin, düzenin hâkim olduğu sistemin işlediği nadir dönemlerden birisidir.

Ancak III. Carlos sonrasında, başa geçen IV. Carlos, Fransız ihtilalinin gölgesinde kaldı. İhtilal ılımlı aydınları dahi korkutuyordu. Her şeyden önce 1793'de Fransa ile savaş başladı. Bu süreçte aydınlanmacılar İspanya'dan sürülmeye, öldürülmeye, hapse atılmaya maruz kaldı. Ekonomi derneklerinin etkileri kısıtlandı. Engizisyon, basına savaş açtı¹³. Fransızların İspanyayı işgal etmesi, Fransız ihtilalinin ortaya çıkardığı yeni değerlere karşı İspanyolların soğuk bakmasına yol açtı.

XVIII. yüzyılın başlarında **Fransız işgali ile merkezi otoritenin zayıflaması sonucu İspanya Latin Amerika'daki sömürgelerini kaybetti**. Bu durum ülkenin ekonomik kaynaklarında önemli payı oluşturan sömürge gelirlerinden mahrum kalınması anlamına geliyordu.

XIX. yüzyılın başlarında, bu savaş İspanya'yı kana bularken, kavram karışıklıklarına ve uzlaşmalara son verdi, birçok durumun ve konunun berraklaşmasına yol açtı. 1809-1813 yılları arasında İspanya'yı boyunduruğu altına alan Napolyon, 1813'de İngilizlerin desteklediği direniş ve gerilla hareketleri sonucu ülkeden ayrılmak zorunda kaldı. Halk bağımsızlık savaşı verirken, kral ve ailesi Napolyon'a tutsak düşmüş, bir iktidar boşluğu oluşmuştur. *1812 tarihinde İspanya'nın ilk anayasası* ilan edildi. Mecliste ilerici aydınlar, mutlak monarşiyi geri getirmek isteyen soylularla rahiplere baskın çıktılar. Fransız Devrimi'nden esinlenmiş ilerici bir anayasa oluşturuldu. Böylelikle mutlak monarşi bir kalemde ortadan kalktı. Bourbonlara bağlılık andı ortadan kaldırılarak egemenlik ulusa bırakıldı ve her türlü sansür kaldırılarak basın özgürlüğü getirildi. Soylulara ayrıcalık iptal edildi, kralın görevleri belirlendi, hükümet meclis önünde sorumlu tutuldu, askerlik hizmeti ve vergi yükümlülüğü karşısında bütün yurttaşlar eşit sayıldı, yurdun her yanında bir örnek eğitim verilmesi, tüm köylere ilkokul açılması karara bağlanmış oldu. Bir kaç yıl sonra daha önemli bir adım daha atılarak engizisyon kaldırıldı.

İspanya'da ilan edilen yeni anayasa, İtalya, Portekiz ve sömürge devletlerinde uygulandı. Ancak o dönemim halk yapısına uygun olmayan ilerici anayasa, kilisenin tutumu ile birlikte 1837 yılına kadar kesintiler ile birlikte sadece 6 yıl uygulanabildi. 1834'de kral VII. Ferdinand, yenileme ruhuna uygun tutucu "karşı-anayasa" çıkardı. Ondan sonra'da İspanya'da birbirinin karşıtı görüşlerin ürünü olan tepki anayasaları birbirini izleyecekti.: 1837'de ilerici, 1845'de tutucu, 1869'da ilerici, 1876'da tutucu, 1931'de ilerici, 1938'de şiddetle tutucu eğilimde nitelikli anayasalar getirildi. 1978'de çıkarılan kesinlikle ilerici bir anayasa ile İspanya sarkacı durmuş oldu. **Biri ilerici laik, öbürü tutucu-Katolik "iki İspanya"** arasındaki iki yüzyıllık trajik çatışma da böylece noktalanmış oluyordu¹⁴

İspanya'nın Amerika Birleşik Devletleri ile XVIII. yüzyılın sonunda yaşadığı savaşla Küba, Porto Rico ve Filipinleri kaybetmesi ülke içinde büyük sarsıntıya neden olmuş, Osmanlı Devletinin çöküş döneminde yaşadığı travmaya benzeyen toplumsal

¹³ Işık,G., 2005, İspanya: Bir Başka Avrupa, Metis Yayınları, İstanbul, s.128-137

¹⁴ A.g.e., s.137-139

güvensizlik ve İspanya dışındaki bütün devlet ve medeniyetleri düşman görme eğilimi başlamıştır. Bu süreçle birlikte İspanya uluslararası arenadan uzaklaşmış ve kendi içine kapanarak, hem etnik farklılığın yol açtığı sorunlar hem de kilise, kral ve siyasilere arasında yaşanan iç çekişmelerin kanlı rövanşlarını zaman içinde görmüştür.

İspanya'da uzun yıllar Amerika Birleşik Devletlerine yönelik düşmanlık yaşasa da soğuk savaş döneminde Franco rejiminin Sovyetler Birliği karşısında aldığı tutumdan dolayı ABD tarafından desteklenen bir ülke haline gelmiştir. Ancak soğuk savaş döneminde İspanyol kökenli Latin Amerika devletlerinde ekonomik sorunlardan dolayı ABD aleyhtarı kanlı çatışmalar yaşanmış ve ABD aynı Franco rejiminde olduğu gibi askeri ihtilal yapan subayları destekleyerek ABD yanlısı kararlar alınmasına, liberal ekonomik kararların ironik bir şekilde (liberalizm özgürlüğü savunurken, askeri rejimler totaliterizmi desteklemektedir) uygulanması yapılmıştır. Latin Amerika'da sosyal ve ekonomik kurumsal yapının İspanya'ya benzemesi, İspanyolcanın dünyanın en büyük dil ailesi içinde yer alması, başta ABD olmak üzere Avrupa devletlerini tedirgin etmiştir. Bu nedenle *İspanya'nın XV-XVI yüzyıldaki güneşi batmayan ülke, imparatorluk haline gelmemesi için, İspanyadaki iç çekişmelere taraf olmayarak, İspanya'nın güçsüz olması sağlanmıştır*. Böylece İspanya'nın Latin Amerika Devletleri ile sağlıklı ilişkiler kurması engellenmiş, küresel bir güç olmaması içinde hem Latin Amerika'da hem de İspanya'da siyasal ve ekonomik kaos oluşturulmuştur. Soğuk savaş döneminde ABD sadece Sovyetler Birliği ile yaşanan rekabeti değil aynı zamanda Hispanik kökenli devletlerinde başlarını kaldırmaması için elinden geleni yaparak, buradaki sorunların derinleşmesini yönetmiştir.

İspanya her ne kadar I. ve II. Dünya savaşına girmese de özellikle ikinci dünya savaşı öncesinde Franco rejimi başlamadan, ikinci dünya savaşının minyatürü İspanya'da sergilendi. Almanya ve İtalya ile SSCB ve Fransa, İspanya iç savaşına dâhil oldular. *İspanya İç Savaşı*, 17 Temmuz 1936-1 Nisan 1939 tarihlerinde milliyetçiler ile cumhuriyetçiler arasında gerçekleşmiş bir iç savaştır. Hitler ve Mussolini isyanın başlamasından hemen sonra Franco'nun emrine birer uçak filosu göndererek 13500 kişiyi Fas'tan İspanya'ya taşıdılar. Müteakip günlerde de 200000'i geçen Alman, İtalyan ve Arap askeri bölgeye sevk edildi. Bunun karşısında Cumhuriyetçiler, SSCB'nin desteği ve muhtelif ülkelerden gelen gönüllülerin desteğini aldılar. Bu savaşta Alman Kondor Lejyonu hava taktiklerini ve teorilerini denemek fırsatı buldu. Bunlar içinde en önemlisi 27 Nisan 1937 yılında Guernica'nın yoğun hava bombardımanı ile yok edilmesiydi¹⁵. 17 Temmuz 1936'da General Francisco Franco'nun komutasındaki milliyetçi güçlerin; seçimle işbaşına gelen Cumhuriyetçi "Halk Cephesi" koalisyonuna karşı ayaklanmasıyla savaş başlamıştır. Üç yıl süren ve İspanya'da büyük yıkıma yol açan iç savaş, 1 Nisan 1939'da milliyetçilerin zaferi ile sonlanmıştır. Savaşın sonucunda İspanya'da Franco'nun, 1975'deki ölümüne kadar sürecek olan, diktatörlüğü dönemi başlamıştır¹⁶.

Franco'nun 20 Kasım 1975'de ölümü ile birlikte, Veliyaht Prensi Don Juan Carlos kral ilan edildi ve demokrasiye geçiş dönemi yaşandı. İlk demokratik seçim 1977'de yapıldı ve koalisyon hükümeti ve siyasal yelpazedeki bütün partilerin legal kabul edilmesi,

¹⁵ Vılar, P., 2007, *İspanya İç Savaşı*, Dost Yayınları, Ankara, s.12.27

¹⁶ Güzel, Ş.M., 2004, *İspanya ve Bask Gerçeği*, Peri Yayınları, İstanbul, s.40-41

demokrasiye yumuşak geçişi sağladı. Seçimden bir sene sonra 1978'de ilk İspanyol anayasası ilan edildi. Anayasa bölgelere özerklik vererek kuruldu ve Bask, Galiçya, Katalonya'nın ayrılıkçı emelleri frenlenmeye çalışıldı. **Ancak 1980'de Anayasa'da yeni düzenlemeler yapılarak 17 özerk bölge yönetim biçimi kesinleşti.** Peşi sıra 1982'de özerk bölge ile merkezi hükümetin sorumluluk alanları ve kurumsal yapıları düzenlendi. Buna göre, özerk topluluklar, vergi, polis, televizyon, kendi dilinde öğretim, basın ve yayın konularında özgürlüklerine kavuştular. Aynı zamanda yeni parlamentoları ve kendi hükümetlerine sahip oldular. Ancak yetkileri uyuşturma isteğiyle 1982'de benimsenen yeni bir yasa ile özerk bölgelerin yetkileri kısıtlandı¹⁷. İspanya'da demokratik yaşantının gelişmesi ile birlikte İspanya 1982'de NATO ve 1986'da Avrupa Birliği üyesi oldu.

İspanya'nın nüfusu az oranla da olsa her yıl artmaktadır. Örneğin 1960'da 30.430.000 olan nüfus 1970'de %1,07'lik artış oranı ile 33.823.000'e çıkmıştır. Ülkenin nüfusu 1990'da 39.952.000 iken üç yıl içerisinde %-0,67 oranında azalarak 39.207.159'a gerilemiştir. Daha sonraki yıllarda nüfusu ortalama %0,13 oranında artarak 2006 yılında 40.367.842'ye yükselmiştir. Ülkenin nüfus artış hızı eğer bu oranı korur ise yaklaşık olarak 538,5 yıl sonra iki katına çıkacaktır (Tablo 1). Bu, ülkenin Jeopolitik dengelerinde zafiyete yol açarak nüfusun azalmasına bağlı olan demografik sorunlar ile karşılaşılacaktır. İspanya nüfus artışının ana nedeni Avrupa'da en fazla üçüncü ülkelerden göç alan devlet olmasıdır. 2006'da AB'de gelen göçmenlerin sayısı 1 milyon 691 bin olurken, İspanya, İtalya ve İngiltere, AB'den en fazla göçmen kabul eden ülkeler olarak dikkat çekmektedir.

İspanya'nın geniş aralıklı yaş piramidine göre; nüfusun %14,4'ü 0-14 yaş grubunda, %67,8'i 15-64 yaş grubunda ve %17,7'si de 65 yaş ve üzerine bulunur (Tablo 1). Bu veriler İspanya'nın genç nüfusunun az olduğunu, buna bağlı olarak İspanya'nın eğitim, sağlık ve istihdam açısından büyük bir nüfus baskısı altında kalmayacağını göstermektedir. Bunun paralelinde 2006 yılı itibariyle çalışan nüfusun fazlalığı İspanya'da işsiz sayısını artırmaktadır. Nüfusun hızla yaşlanması, ülkenin sağlık ve sosyal harcamalarını artırarak, nüfus dinamizmini kaybetmektedir.

Tablo 1. İspanya Nüfusunun Bazı Özellikleri (2006).

Nüfus	Nüfus Artış Hızı (%)	Geniş Aralıklı Yaş Grupları			Nüfusun Etnik Yapısı	Nüfusun Eğitim Durumu
		0-14	15-64	65+		
40.397.842	0.13	% 14,4	% 67,8	% 17,7	Kastilya %74, Katalan %17, Galiçya,%7 Bask %2	% 97,7

Kaynak: <http://www.ulkeler.net/ispunya.htm>

İspanya'da Kastilya kökenli İspanyolların nüfusu % 74 civarındadır. Kastilyalılardan sonra en fazla nüfusu %17 ile Katalanlar, %7 ile Galiçyalılar ve %2 ile Basklar oluşturur. İspanya'nın farklı etnik yapısı ülke içinde hem siyasal yapısında

¹⁷ Güzel, M.Ş., 2004, a.g.e.,s.10

sorunların yaşanmasına yol açmakta hem de başta Bask bölgesi olmak üzere ayrılıkçı terörü ülkenin ekonomik değerlerini ve moralini derinden sarsmaktadır.

Ülkede kadın başına 1,28 çocuk düşmesi, aile içi eğitim ve etkileşim açısından iyi bir potansiyelin varlığını göstermektedir. Bunun yanı sıra nüfusun eğitim durumu %97,7 olup 179 ülke içinde okuryazarlık durumu itibarıyla 58. sıradadır.

İspanyolca, 21 ülkenin resmi dilidir. Bu ülkeler; İspanya, Orta Amerika, Brezilya dışındaki bütün Güney Amerika ülkeleridir. İspanyolca'yı anadil olarak yaklaşık 400 milyon insan konuşur ki bunun 30 milyonu ABD'dedir ve bu ABD'deki bütün konuşulan dillerin %11'ine tekabül etmektedir. Bunun dışında Filipinlilerde de 2 milyonun üzerinde insan İspanyolca konuşur. En fazla konuşulan beş dilden biri olan İspanyolca, Avrupa Birliği'nin resmi dilleri arasındadır ve dünyada en hızlı büyüyen dildir.

Hispanik* kökenli ülkeler çok çeşitli kültür çevrelerine yayılmıştır. Kuzeybatı Afrika ülkelerinden Güney Amerika'ya, Peru'daki Inka'lardan, Orta Amerika'daki Aztek ve Mayalara kadar birçok kültür çevresi üzerinde derin etkiler yaratmıştır.

İspanya kökenli ülkeler, edebiyat ve sanat alanında önemli eserler çıkartmışlardır. Bunların başında 14 Nobel ödülü dikkat çekicidir. Keza dünya resim sanatı içinde yer alan önemli isimlerden de bahsetmek mümkündür. Velázquez, Goya, Dalí, Miró, Frida Kahlo, Picasso ve Botero, mimarlıkta Gaudí und Calatrava, İspanya'nın Don Kişot eseri ile dünyaca tanınmış yazarı Cervantes ile birlikte, García Márquez, Vargas Llosa, Isabel Allende ve Ruiz Zafón, bu isimlerin yanı sıra popüler kültür ve dünya pop müzik literatürüne adı geçen, Juanes, Shakira, Ricky Martin, Jennifer López, Chayanne, Jarabe de Palo, Enrique Iglesias vb gibi örneklerden bahsedilebilir.

Başlıca şehirleri, başkent Madrid (3016000), Barselona (1527000), Valensiya (762000) ve Sevilla (704000) olarak sıralanabilir. 2003 yılından itibaren ülkede çalışma yaşındaki nüfusun azalmaya başlayacağını tahmin edilmesi, ülkenin başta Fas olmak üzere özellikle Kuzey Afrika'dan gelen mültecilere kapılarını daha fazla açmasına sebep olmaktadır. 1993 yılında ülkede yerleşik sadece 430 422 adet yabancı mevcutken bu rakam Aralık 1998 tarihi itibarıyla 719 647'ye çıkmıştır. 2000 yılının başında daha liberal bir iltica kanununun onaylanması ile ülkeye yönelik göçlerde daha şiddetli bir artış yaşanmış; aynı yıl ülkeye 200 bini aşkın göçmenin gelmesiyle ülkedeki toplam yabancı sayısı 938000 kişiye (toplam nüfusun yaklaşık 2,7'si) yükselmiştir. Bununla beraber bu durum ülkede bazı idari ve sosyal sorunlar yaratmış ve kanun 2001 yılında bir miktar daraltılmıştır.

İspanya, Batı Avrupa'nın en geniş arazili ve en düşük nüfus yoğunluğuna sahip ülkelerinden biridir. Genel nüfus yoğunluğu, km² de 78 kişi düzeyindedir. İspanya nüfusunun %65'i, nüfusu 100 bini aşan şehirlerde, %18'i ise kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Nüfusun dağılımı, ülkedeki ekonomik ve siyasi dengeleri belirlemede önemli rol oynamaktadır. Ülke topraklarının %52'sini oluşturan 4 bölgede (Aragon, Castilla y Leon, Castilla-La Mancha ve Extremadura) nüfus yoğunluğu km² de 30 kişidir. Özellikle kırsal alanlardan şehirlere doğru göçlere bağlı olarak bu dört bölge ülke toplam nüfusunun

* Hispanik; Romalıların İber yarımadası yönetimine verdiği isimdir.

%17'sini barındırmaktadır. Bölgenin bu özelliğinin tek istisnası, siyasi nedenlerle ülkenin merkezine inşa edilmiş olan Madrid ve çevresidir. Bu bölge, kilometrekareye 625 kişi ile ülkede nüfusun en yoğun olduğu yerdir.

Şekil 2. İspanya'da Önemli Kent Yerleşmelerinin Dağılımı
(Kaynak- <http://www.lonelyplanet.com/maps/europe/spain/>)

6–16 yaşları arasındaki çocuklar için eğitimin zorunlu olduğu İspanya'da 1998 yılında toplam eğitim harcamaları GSYİH'nin %5,8'i düzeyinde gerçekleşmiştir. Üniversite öğrencilerinin sayısı son on yıl içinde iki kat artarak 1998/99 döneminde 1563900 kişiye kadar ulaşmıştır. Ülkede bazı özel üniversiteler bulunmakla beraber, bu öğrencilerin %96'sı devlet üniversitelerine devam etmektedir. Ülke nüfusunun % 83'ü Katolik'tir. Ülkenin resmi dili İspanyolca olmakla beraber, altı otonom bölgede (Katalonya, Bask Bölgesi, Galiçya, Valensiya, Navarra ve Balear Adaları) İspanyolca'nın yanısıra Katalanca, Baskça, Galiçyaca ve Valensiyaca gibi bölgesel diller de konuşulmaktadır¹⁸.

Ekonomik Coğrafya Özellikleri

İspanya 2006 yılında 1,07 trilyon dolarlık GSYİH'sı ile dünya'nın 14. Avrupa'nın ise 6. büyük ekonomisi durumundadır. Ülkede kişi başına 26486 dolar milli gelir düşmektedir. Enflasyon oranı %3,5 tur ve %3,6'lık reel büyüme oranı ile Avrupa Birliği ortalamaları içerisinde. Bunun yanı sıra ülkede 20,7 milyon kişi çalışma yaşındadır ve bu potansiyelin %9,2'si işsizdir (Tablo 2). İşsizlik oranı, AB ortalamasından (%7) yaklaşık %2,2 daha fazladır. Ayrıca çalışan nüfusun büyük bir bölümünün turizm hizmet sektöründe yer alması, bu ülkenin dünya turizm piyasasını takip ve kontrol etme çabalarını güçlendirmektedir. Çünkü bu sektör başta terör olmak üzere, birçok soruna karşı duyarlıdır. Turizmde yaşanacak sorunlar işsizliğinde hızla artmasına yol açacaktır.

¹⁸ Gürsoy, E.2005, İspanya Ülke Profili, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara, s.6-7

Tablo 2. İspanya'nın Bazı Ekonomik Göstergeleri (2006).

GSYİH (Milyar Dolar)	Kişi Başı Milli Gelir (Dolar)	Enflasyon Oranı %	Reel Büyüme %	İşsizlik Oranı %	İhracat (Milyar Dolar)	İthalat (Milyar Dolar)	Dış Borç (Milyar Dolar)
1070	26486	3,5	3,6	9,2	222,1	324,4	1591

Kaynak-<http://www.ulkeler.net/ispanya.htm>

İspanya'da çalışan nüfusun sektörel dağılımı ele alındığında, nüfusun %5,5'i tarım sektöründe, %30,4'ü sanayide ve %64,1 gibi önemli bir payda hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir.

İspanya, petrol ve doğal gaz ihtiyacının %99'u ve kömür ihtiyacının da %51'i için dışa bağımlı bir ülkedir. Diğer taraftan çok yavaş ama istikrarlı bir yeniden yapılanma süreci içinde bulunan ülkede kömür sektörü rekabetçi olmayan yapısı ile ancak devlet desteği ile ayakta durmaktadır. Ülkede petrol ve doğal gaz arama çalışmalarının sonuçsuz kalması, hükümetin daha ziyade uzun vadeli arz anlaşmaları yapmak veya yurtdışından bu ürünleri satın almak yoluna gitmesi sonucunu doğurmuştur. 1996 yılında Cezayir doğal gazının Cebelitarık Boğazı'ndan Fas ve İspanya'ya taşınmasını sağlayan 1255 km uzunluğunda bir boru hattı faaliyete geçmiştir. Bununla beraber ülkenin halen mevcut doğalgaz ihtiyacının %70'ini Cezayir ve Libya'dan sağladığı göz önüne alındığında, siyasi istikrarsızlıkların yaşandığı Kuzey Afrika'ya enerji ihtiyacı bakımından aşırı bağımlı olduğu açıktır. Diğer taraftan, enerjinin daha etkin kullanımının sağlanması yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Rüzgârdan yararlanarak enerji üretiminin yapıldığı parkların sayısı son yıllarda hızla artmış, ülke bu açıdan Avrupa'nın önde gelen enerji üreticilerinden biri olmuştur. 2002 yılında nükleer enerji, toplam elektrik üretiminin % 60'ini oluşturmuştur¹⁹.

Tablo 3. İspanya'da Çalışan Nüfusun Sektörel Dağılımı (2004)

Sektör	İstihdamdaki Payı
Tarım	5,5
Sanayi (İnşaat Dâhil)	30,4
Hizmetler	64,1
Toplam	100

Kaynak: www.ispanyaticaret.org.tr

İspanya'nın ekonomisi için petrolün ithal edilmesi büyük handikap gibi görünmektedir. Dünya petrol fiyatlarının 2006-2008 yılları arasında rekor seviyede artması ülkedeki cari açığı artırarak, enflasyonu tetiklemiştir. Petrol fiyatlarının artması, yakın süreçte İspanya'daki toplumsal barış ve huzur bozacak durumdadır. İspanya'nın dış ticaret açığının 100 milyar doları geçmesi ve 1.5 trilyon doları bulması ülkenin ekonomik açıdan AB ve ABD'nin güdümünde kalmasını sağlamaktadır. Bu durum başta Latin Amerika

¹⁹ Gürsoy, E., a.g.e. s.4

ülkeleri ile olan ilişkilerinde bağımsız hareket etmesini engellemekte ve ABD'nin işgalinde olduğu gibi zorunlu olarak Irak'a asker göndermesine yol açmaktadır

İspanya ekonomisinde turizm gelirleri GSYİH içinde %12 gibi küçümsenmeyecek bir değere sahiptir. ABD.'den sonra dünya sıralamasında, turistlerin en çok ziyaret ettikleri ve turizmden en çok gelir elde eden ikinci ülkedir. İspanya'ya 1996 yılında 41 milyon turist²⁰ gelirken, bu rakam 2003 yılında 52 milyona çıkmıştır. 2004 yılında dünyada turizmden yaklaşık olarak, 575 milyar dolarlık gelir elde edilirken, İspanya'nın payı %8 olmuş ve yaklaşık olarak 42 milyar dolarlık bir gelir elde etmiştir. İspanya'nın turizmde elde ettiği başarı ve milli gelir içindeki payı aynı zamanda İspanya'yı özellikle terör konusunda oldukça duyarlı hale getirmiştir. İspanya'nın etnik parçalanmışlığı ve ülkeyi bölme eğilimde olan terör örgütlerinin bulunması, turistlerin terör eylemlerine karşı çabuk tepki göstererek, ülkeyi terk etmesi, İspanya'nın dış ilişkiler konusunda daha hassas davranmasına yol açmaktadır. Bu nedenle İspanya'da 11 Mart 2004'te Madrid'te patlayan bombalar ülkede üç gün sonra yapılan genel seçimlerin yönünü değiştirerek Jose Maria Aznar'ın seçimi kaybetmesine ve bugünkü Başbakan Zapatero'nun kazanmasına yol açmıştır. Hükümet değişikliğinin ardından ilk iş İspanyol askerler Irak'tan çekilmiş ve Türkiye ile birlikte "Medeniyetlerin Bütünleşmesi" çalışmalarına başlanmıştır.

Foto 1. Barselona'da Turistik Bir Mekân.

1996-2001 arasında İspanya'ya toplam 101 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım yapılmıştır. 2003 yılında İspanya'ya 15 milyar Euro FDİ girerken 20 milyar Euro'luk çıkış

²⁰ Özgüç, N., 1998, Turizm Coğrafyası, Özellikler-Bölgeler, Çantay Yayınları, İstanbul, s.234-235

olmuştur. 2003'te İspanya'ya FDI'nin %31.11'i Avrupa ülkelerinden gelmiştir. Bu ülkeler arasında Hollanda %13,9'lük payla birinci sıradayken, %13,8'lik payla İngiltere ikinci ve Lüksemburg ise %7,9'lik payla üçüncü sırada bulunmaktadır. Aynı dönemde, bu yatırımların %34'ü ticaret, %25'i kimyasallar ve enerji üretimi, %11'i telekomünikasyon, %8'i ulaşım ve %10'luk kısmı da finans ve bankacılık sektörlerinde gerçekleşmiştir.

Diğer taraftan, İspanya'nın yurtdışında yaptığı yatırımların artmasına bağlı olarak son iki yılda ülkeden sermaye çıkışında ciddi bir artış görülmektedir. Bunun büyük kısmını, Latin Amerika ülkelerine yapılan yatırımlar oluşturmaktadır. Nitekim İspanya'nın bu ülkelere yaptığı yatırımlar rekor bir düzeye ulaşmış, hatta ABD'nin de önüne geçerek bu bölgenin en büyük dış yatırımcısı haline gelmiştir. İspanyol yatırımlarının yöneldiği ikinci büyük hedef OECD ülkeleridir. İspanyol yatırımlarının yöneldiği en önemli ülkelerin başında ABD ve Kanada gelmektedir²¹.

Jeopolitik Teoriler ve İspanya

İspanya, Türkiye gibi bir yarımada devletidir. Asya'nın Avrupa'ya girişi Türkiye'den Atlantik ve Afrika'nın Avrupa'ya girişi ise İspanya'dandır. İspanya'nın Avrupa'nın güneybatısında stratejik önemi, başta AB olmak üzere ABD tarafından ihmal edilmemektedir. Bu nedenle İspanya'daki siyasal ve ekonomik karışıklıların bitmesi beklenmeden NATO ve AB'ye üye olmaları sağlanmıştır. İspanya'nın stratejik konumundan kaynaklanan jeopolitik önceliği, küresel güçler ve kurumlar tarafından sıkı şekilde takip edilmesine yol açmaktadır. Kuşkusuz Latin Amerika ve ABD'de yaşayan Hispanik kökenli nüfus dünya dengesini uzun vadede değiştirecek potansiyele sahiptir.

İspanya beş farklı jeopolitik teorisinin etki sahasına girmektedir. Bunlardan ilki Samuel P. Huntington'un "*Medeniyetler Çatışması*" teorisidir. Bu teoride Latin Amerika devletlerinin ayrı statüde değerlendirilmesi ve İspanya'nın güçlü konuma gelmesi ile oradaki sosyal, ekonomik, siyasal ve askeri gücü kendi çıkarlarına kullanma olasılığı mevcuttur. Bunun yanı sıra, ülke içinde farklı etnik grupların varlığı, var olan çatışma ortamını kültürel kışkırtma süreçleri ile artıracak risk ortamı bulunmaktadır. Bu teorisinin kullandığı ve günümüzde de hatırı sayılır bir savunucu kitlesinin yer aldığı çok-kültürcülük kavramı da ülkede aşağıda bahsedeceğimiz özerk devletlerin bağımsızlık hareketleri ile İspanya'nın başını ağrıtmaması ve geleceğini tehdit etmesi içten bile değildir. Keza İspanya'nın Kuzey Afrika'daki İslam devletlerine yakın olması, başta Fas olmak üzere, Cezayir'den göçmenlerin gelmesi, İspanya'da iler ki yıllarda göçmenlerin entegrasyonu ve sosyal ekonomik taleplerine hazır olması gerekecektir. Fransa örneğinde olduğu gibi sosyal çözümlerin yaşanması sonucu ülke geleneksel iç çatışmaların farklı versiyonunu yaşayabilecektir.

Francis Fukuyama'nın "*Tarihin Sonu ve Son İnsan*" teorisinde önemle vurguladığı liberal ekonomik ve toplumsal yaşamın insanların geliştireceği en son yaşam biçimi olduğuna ait iddiası, hâlihazırda liberal demokrat ülkeler ve uluslararası örgütler tarafından şiddetle savunulan bir teori (sistem) olmuştur. İspanya iki şekilde liberal kuşatmadan etkilenmektedir. Bunlardan ilki, AB'ye girerek ABD ile askeri ilişkiler kurarak Liberal-

²¹ Gürsoy, E., a.g.e., s.9-10

Küresel ekonomik sistemin ahengine uymaktadır. İkinci olarak bu sistemin alt yapı sorunları ve küresel ekonomik krizlerden dolayı (petrol fiyatlarının artması ve finansal krizlerden) dolayı ileriki yıllarda İspanya'yı ekonomik açıdan çökertme riski bulunmaktadır.

Alferd Mahan'ın "*Deniz Hâkimiyet Teorisi*" İspanya'nın XV. yüzyılda başlayan ve 1898'de ABD'ye yenildiği savaşa kadar devam eder. Dünya'da Portekiz ile deniz yoluyla dünya egemenliği kurma rekabetine girilmiştir. Bu rekabette XVI. yüzyıldan itibaren yaklaşık bir asır tek güç kalan İspanya, ticari ve askeri donanmaları ile bugünkü ABD'yi hatırlatmaktadır. Günümüzde bu güçten yoksun olan ülke, ABD'nin güç dengesi içinde kendisine biçilen rolü oynamaktadır.

Nicholas Spykman'ın "*Kenar Kuşak*" teorisinde, ülkelerde merkezi rolün ABD başta olmak üzere Latin Amerika devletlerine verilmesi, ABD'nin bu ülkelere olan ilgisinin Jeopolitik kurgusunu oluşturmuştur. Bu nedenle İspanya, kendi çıkarları açısından, Kenar Kuşak teorisi ile ilgilenmekte ve hedef konumdan kurtulmaya çalışmaktadır.

Baryy Buzan ve Gerald Segal'in "*Medeniyetlerin Bütünleşmesi Teorisi*"; Huntington'un medeniyet kavramını yanlış anladığını ve bu arada Batı Medeniyetini hiç tanımadığını söylemektedirler. Yine medeniyetlerin devletler gibi sınırları olduğunu ve devletler gibi bir bütünlük içinde davranabileceklerini sanmasının, Huntington'un yapmış olduğu iki önemli hata olduğunu vurguluyorlar. Buzan ve Segal'e göre; *gelecekte medeniyetler çatışması olmayacak. Batı medeniyeti, medeniyetlerin birbirinin boğazlarına sarılması yerine birbiriyle karışmasını sağlayacak. Çünkü batı Medeniyeti alternatifsiz olarak dünyaya hâkim olacaktır*²². Medeniyetlerin bütünleşmesi ya da bu teorinin ütopyasından biraz sıyrılıp "medeniyetlerin kardeşliği" veya "medeniyetler ittifakı" çalışmaları, İspanya ve Türkiye başbakanları tarafından yürütülmektedir.

Son yıllarda "*Medeniyetler İttifakı*" adlı Birleşmiş Milletler ile birlikte 20 ülkenin de desteklediği proje ile sadece AB ülkeleri ile değil, doğu ülkeleriyle de etkileşim içerisinde olmayı hedeflemektedir²³.

Bu çalışma Türkiye'nin başta AB olmak üzere, dünyada yaygınlaşan medeniyetler kavgasına dur demenin önemli somut bir adımıdır. Türkiye hem içte hem de dışta bu kavğadan olumsuz etkilenmektedir. Keza İspanya'da, başkent Madrid tren istasyonunda meydana gelen bombalı saldırı, ülkenin iç dengelerini ve dış dünya ile ilişki koordinatlarını değiştirmiştir. İspanya'da büyük bir hata ile saldırının ETA'nın yaptığı ifade eden hükümet seçimi kaybetmiş ve daha sonra başa geçen Anzar'da Irak'taki askerlerini geri çekmiştir. Çünkü saldırının El Kaide tarafından düzenlendiği bulguları, İspanya'nın Irak politikasını gözden geçirmek zorunda bırakmıştır.

İspanya ve Türkiye'nin başbakanları, İslam ve Batı toplumları arasında saygı ve diyalogu artırma amaçlı Medeniyetler İttifakı girişiminin ilk toplantısını 27 Kasım Pazar 2005'de başlattılar.

²² Özey, R., 2003, *Siyasi Coğrafya Aktif Yayınları*, İstanbul, s.104

²³ Konya Ticaret Odası, 2007, *Etüt-Araştırma Servisi*, Mart 2007

Zapatero ittifak fikrini ilk olarak Eylül 2004'te, 190'dan fazla insanın ölümüyle sonuçlanan Madrid'deki bombalı saldırılardan yaklaşık altı ay sonra BM Genel Kurulu'na hitaben yaptığı konuşmada dile getirmişti. Kasım 2003'te İstanbul'da meydana gelen bombalı intihar saldırılarında 60'tan fazla insanın hayatını kaybettiği Türkiye, zamanla BM ve 20 ülkenin daha destek verdiği projenin eş yürütücülerinden biri oldu.

İttifakın üst düzey yönetim grubunun, Palma de Mallorca'da düzenlenen üç günlük toplantısının açılışında Zapatero yaptığı konuşmada, *Medeniyetler İttifakı, dünyanın herhangi bir yerinde ve her türlü çarpık argümanı kullanarak nefret ve hoşgörüsüzlüğü yaymaya çalışanlarla mücadele etme amaçlı bir çabadır. Doğuyla Batı dünyaları arasında giderek genişleyen uçuruma engel olmalıyız* demiştir.

Üst düzey gruba eski UNESCO Genel Direktörü Frederico Mayor ve bir ilahiyat profesörü olan Türkiye Devlet Bakanı Mehmet Aydın eş başkanlık etmektedir. Grubun diğer üyeleri arasında eski İran Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi, Güney Afrikalı Nobel Ödüllü Patrik Desmond Tutu ve Fas Kralı VI. Muhammed'in danışmanlarından Andre Azoulay'ın yanı sıra eski Fransa Dışişleri Bakanı Hubert Vedrine ve görev süresinin sonuna yaklaşan Inter-American Kalkınma Bankası başkanı Enrique Iglesias yer alıyor²⁴.

İspanya, Avrupa'da en fazla ihtilal ve darbe süreci yaşayan ülkelerdendir. 1499 yılında Mağribiler'le savaş ile başlayan Devrimci hareketlilik, en büyük devrimlerden birisi olan 1936–1939 yılları arasındaki General Franco'nun İspanya İç Savaşı sırasında gerçekleştirdiği darbe ve bundan sonra 1981 yılında darbe girişimi ile biten bir süreç yaşanmıştır²⁵.

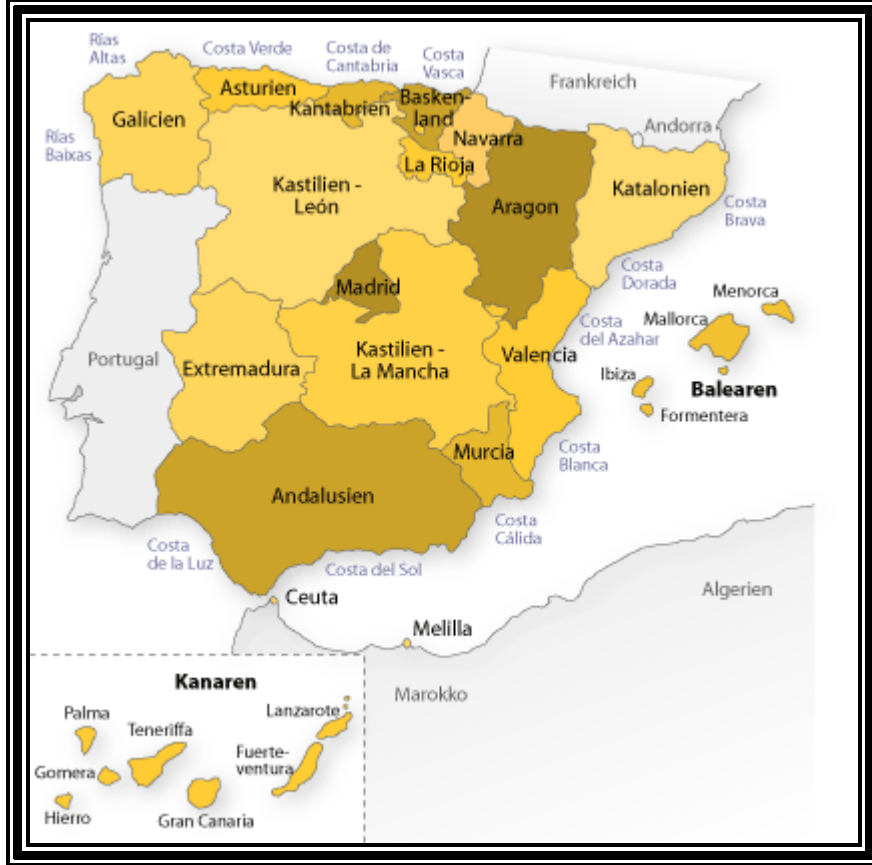
Yönetim biçimi meşruti krallık olan ülkenin 17 özerk bölgesi (Şekil 3) ve 2 özerk kenti vardır. 17 özerk bölge; Andalusia, Aragon, Asturias, Baleares (Balearic Adaları), Canarias (Canary Adaları), Cantabria, Castilla-La Mancha, Castilla y Leon, Cataluna, Comunidad Valencian, Extremadura, Galicia, La Rioja, Madrid, Murcia, Navarra, Pais Vasco'dur (Basque Bölgesi). İspanya'da 1978 Anayasası ile şekillenen idari bölünme biçimi tarihsel anlamda ayrılıkçı hareketlerin yükünü de içinde barındırmaktadır. Özellikle, Bask, Katalanya ve Galiçya bu isteklerini her platformda tekrar etmektedirler.

İspanya, birçok yarımada devletlerinin temel sorunlarından birisi olan etnik ve dini farklılıkların neden olduğu sorunlar ile uğraşmaktadır. İspanya'yı tarihsel süreç içinde en fazla zorlayan sorunların başında gelen Bask sorunu, Avrupa'da 1848 yılından itibaren, Alman romantizmine dayalı, Türkçeye "öze dönüşçü" olarak çevirebileceğimiz "*Essencialiste*" bir milliyetçilik akımı gelişmeye başlamış ve 1870'li yıllarda giderek yaygınlaşmıştır. Genel olarak ırkçılığı, köktendinciliği ve bölgeciliği ön plana çıkararak bu milliyetçilik akımında, 1789 devrimiyle toplumda ve devlet yönetiminde ayrıcalıklarını yitiren kesimlerin başrolde oldukları görülmektedir. XIX. yüzyılın sonlarında gelişen pansiyonalist, ırkçı sömürgecilik hareketlerinin, XX. yüzyılın ilk yarısındaki İtalyan faşizmi, Alman nasyonal sosyalizmi ile İspanyol nasyonal Aktolisizminve falanjizmin

²⁴ <http://www.medeniyetlerittifaki.gov.tr/> (Erişim Tarihi 22.10.2008)

²⁵Tilly,C.,(?), Avrupa'da Devrimler, Yenibinyıl Yayınları, İstanbul, s.121-124

temelinde yer alan öze dönüşçü milliyetçilik, tahmin olunacağı gibi, aşırı sağ unsurlarla özdeşleşmiştir²⁶.

Şekil 3. İspanya'nın İdari Yapısı (Kaynak-http://www.spanien-abc.com/Regionen_in_Spanien.10.0.html)

“Öze Dönüşçü Milliyetçilik” akımı, devleti olmayan bazı etnik topluluklarca, kimlik sorunlarına çözüm amacıyla benimsenmiştir. Bu topluluklardan birisi de Basklardır. Bask milliyetçiliğinin kurucusu olarak nitelenen Sabino Arana'nın temel felsefesi, öze dönüşçü milliyetçiliğe dayanmaktadır²⁷. Bu süreç içinde Bask hareketi üzerinde kısaca durmak gerekmektedir.

Ulusal topluluklar, ekonomik ve siyasal entegrasyonu, kendi kaderlerinin tayin hakkını savunmak için bir avantaj olarak görmektedirler. En önemlisi bölgesel bütünleşme

²⁶ Özçer, A., 2006, Çoğul İspanya, Anayasal Sistemi ve Ayrılmacı Terörle Mücadele Modeli, İmge Yayınları, Ankara, s.27

²⁷ a.g.e., s.30

amacıyla oluşturulan serbest ticaret bölgeleri, ayrılıkçı hareketler için bağımsızlığın tahminî maliyetini ve belirsizliğini azaltarak ayrılmayı teşvik edebilmektedir. Serbest ticaret bölgelerinin oluşturulması, aynı zamanda özerklik yanlısı bölgeler içinde merkezî hükümetin müdahalesini azaltmanın iyi bir yolu olabilmektedir. Ulus ötesi bütünleşme sürecinin, alt grup milliyetçiliklerine kendi kaderini tayin hedeflerine ulaşmada köstek değil destek olması bununla ilintilidir. Bağımsızlığın ya da farklı şekillerde özerkliğin önündeki engelleri kaldıran küreselleşme ve bölgesel bütünleşme, çözülmeyi teşvik etmektedir. Dahası, *küreselleşme ve Avrupa entegrasyonunun ortaya çıkardığı âdemi merkezîyetçilik süreci, devlet altı aktörlerin daha fazla finansal kaynağa ve yetki alanına sahip olmasıyla sonuçlanmaktadır*. Ulus ötesi küresel güçler; yerel kimlikleri güçlendirirken, bölgesel örgütler ve uluslararası sermaye, ulus devletlerin iktidarını azaltıcı etkiye bulunmaktadır. Avrupa bütünleşmesi derinleştikçe bölgelerin katılımı artmakta ve uluslararası siyasi sahnede ulusal azınlıkların temsili kolaylaşmaktadır. İskoçya, Quebec ve Katalonya gibi azınlık milliyetçi grupların, buldukları devlete bağımlılıklarını azaltırken, uluslararası sermayeye bağımlılıkları artmaktadır. Bu da uluslararası sistemi, ulusal azınlık milliyetçi hareketlerin etkinlik alanını genişletmekte ve bağımsızlığa geçmenin bedelini hissedilir şekilde düşürmektedir²⁸.

Bask bölgesinde, diğer üç bölgenin aksine yaşanan ayrılıkçı terörün nedenlerinin anlaşılabilmesi için Bask halkının ve coğrafyasının geçirdiği tarihi evrimin incelenmesi gerekir. Tarih boyunca pek çok ulusun işgali ile karşı karşıya kalan Bask bölgesi, halk dilini ve kültürünü korumak için pek çok farklı ulusla mücadele etmiştir. Bask toplumu bu uzun mücadele tarihinde, Romalılar, Vikingler, Vizigotlar, Müslüman Araplar gibi pek çok yabancı yönetime karşı sürekli savaş içinde olmuş ve bu halkların sistemlerine entegre olmamışlardır²⁹.

İspanya Krallığı, Bask bölgelerinde, XV.-XVIII. yüzyıllar arasında, bir dizi ayrıcalık ve bağımsızlığı içeren ve *Fueros* veya sıfat haliyle *Foral* denilen bir sistem yerleştirmiştir. Foral sistem, sosyal yaşantıyı ilgilendiren konularda gelenek ve göreneklere uygun yasal düzenlemeler yapma yetkisini de içermektedir. Bu yetki, bir bakıma foral sistemin yasama organı sayılabilecek olan "*Genel Cuntalar*" (Juntas Generales) tarafından kullanılmaktadır. Sistem ayrıca, bölge halkına bir tür gümrük bağımsızlığı ve askerlik hizmetinden muafiyet gibi ayrıcalıklar tanımaktadır. Asıl tartışma bu bağımsızlıkların bir egemenlik belirtisi olup olmadığıdır. Konu, ilk kez 1700 yılında cizvit papaz Manuel de Larremendi tarafından gündeme getirilmiştir. Bazı Bask yazarlarca ilk kuşak milliyetçilerden sayılan Larremendi'ye göre, bu ayrıcalık ve bağımsızlıklar iki taraflı bir anlaşmaya dayanmakta olup, eğer Kastilya kralı bu anlaşmaya uymazsa, Baskların da krallıktan ayrılma hakları doğacaktır. Oysa dönemin Kastilya kralı V. Felipe, foral sistemin tamamen kraliyet tarafından bahş olunan ayrıcalık ve bağımsızlıklardan oluştuğu görüşündedir. Bu, aslında Basklar ve İspanya arasında günümüze kadar gelen uyumsuzluğun temelini oluşturmaktadır. Günümüzde bazı Bask milliyetçileri, kendi kaderini belirleme

²⁸ Kalaycı, H., Avrupa Birliği ve Mikro Milliyetçilik, Stratejik Analiz Aylık Uluslararası İlişkiler Dergisi, Sayı 73, ASAM, Ankara.

²⁹ Shepard'tan aktaran, Öztürk Ü., 2004, Bask Bölgesi: İspanya'da Ayrılıkçılık Sorunu, Dünya Çatışma Bölgeleri, Nobel Yayınları, Ankara

haklarını, Basklarla İspanya arasında eskiden beri var olduğunu ileri sürdükleri ikili bir anlaşmaya dayandırmaktadırlar.

Bask sorunu karşısında büyük güçlerin takındığı tutumda, uluslararası sistemin konjonktürel yapısı etkili olmuştur. Örneğin iç savaş sırasında kurulan bağımsız Bask hükümeti, General Franco'nun zaferinden sonra, Paris'e sığınmıştı. Fransa, iç savaşta cumhuriyetçileri destekleyen bir ülke olarak Bask hükümetinin Paris'te faaliyet göstermesine izin vermiştir. ABD, Fransa ve İngiltere'nin İspanya'ya demokratikleşme ve yerel özerklikler konusunda yaptığı baskı Soğuk Savaş'ın başlamasıyla rafa kaldırılmıştır. Soğuk savaş ortamında ABD, Franco rejimine yaklaşmış, İspanya'da üs elde etmek için harekete geçerken, Fransa "Sürgünde Hükümet" hakkı tanıdığı Bask hükümetinin Fransa'daki faaliyetlerini yasaklamıştır. Bu dönemde ETA, Bask bölgesinin silahlı eylemcileri olarak saldırılarını artırmış ve Franco rejimine itaatsizliklerini sert bir biçimde göstermişlerdir. Soğuk savaşın yükselişe geçmesiyle ABD, İngiltere ve Fransa daha önce göçlerle bölgeden ayrılan ve özellikle Meksika'ya yerleşen cumhuriyetçilere ve Bask bölgesine yardımı keserken, diasporadaki Basklılardan bölgeye gelen yardımları engellemişlerdir. Zira Franco yönetiminin baskısı karşısında, ilk milliyetçi hareketler, İspanya'dan Fransa'daki Bask bölgesine kaçanlar tarafından, burada örgütlenmiş, yine burada kurulan ilk Bask radyosu, Fransa'nın politikasındaki değişim dolayısıyla kapanmıştır.

ETA, soğuk savaş dönemi boyunca çeşitli örgütlerle işbirliği yapmıştır. Bu örgütlerin başında İrlanda'da "IRA", İtalya'da "Kızıl Tugaylar" ve Ortadoğu'da Filistinli gruplar gelmektedir. Eylemlerini Fransa'daki Bask bölgesinden kontrol eden ve yönlendiren ETA militanları, eğitimlerini Küba ve Nikaragua'da almışlardır. Kanlı eylemleri ile gündeme gelen örgüt, İspanya'nın AB'ye girmesi ile 1978 anayasasındaki özerk bölgelere verilen demokratik hakların geliştirilmesi ile toplumsal tabanını kaybetmeye başlamıştır. Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de yaşanan terör eylemleri sonucu "Dünya Terör Örgütleri" listesine alınan ETA³⁰ teröre karşı yapılan küresel önlemler sonucu hareket alanı iyice daralarak 2006 Martında ateşkes ilan etmiştir. Zaman zaman ateşkesi bozma çabaları olsa da uzun süre bu pozisyonunu koruyacaktır. Çünkü Avrupa devletlerinden destek alamamaktadır.

İspanya'da bu ayrılıkçı hareketlerin yanı sıra Galiçya'nın Avrupa uyuşturucu pazarının merkezi olması, Latin Amerika'dan gelen uyuşturucunun buradan Avrupa'ya servis edilmesi, Avrupa devletlerini oldukça tedirgin etmektedir. Bunun dışında bir başka Jeopolitik sorun da Kuzey Afrika devletlerinden İspanya'nın Afrika'daki iki kenti kullanılarak (Ceuta ve Melilla) yoğun şekilde yasa dışı göçün yaşanmasıdır.

Sonuç

Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İspanya'nın dış politikası da sömürgecilik üzerine kurulmuştur. Kuzey ve Güney Amerika basta Güney Amerikanın pek çok bölgesi, Orta Amerika Meksika, Karayiplerin bazı bölgeleri ve ABD'nin büyük kesimi olmak üzere İspanya'nın hâkimiyeti altına girmişti. İlk dönemde Konkistadorlar (İspanyolca bir

³⁰ a.g.e.s.228

kelimedir ve sömürge askerleri, kâşifleri vs. ifade etmektedir) ile kraliyet otoritesi arasında çekişme yaşanmıştır. Konkistador asker ve memurlara ücret karşılığı olarak geniş toraklar ve yerli işçi çalıştırma hakkı verilmiştir. İspanya 1986'dan beri Avrupa Birliği, 1982'den beri NATO üyesidir. AB üyeliği ile birlikte 1980'lerin sonundan itibaren İspanya'nın ekonomik performansı artmış ve buna bağlı olarak ülke AB'nin 5. en büyük gücü haline gelmiştir. İspanya, Avrupa Birliği'nin genişleme çalışmaları ile de yakından ilgilenebilmektedir. Ülke, bir yandan Türkiye ile Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin kademeli olarak AB'ye üyeliklerini desteklerken bir yandan da AB içindeki etkisini ve AB fonlarından en fazla yararlanan ülke olma konumunu korumak ve sürdürmek istemektedir³¹.

Dünyayı yaptığı coğrafi keşifler, kurdukları ekonomik sistem ve kölelik ile iş gücüne verdiği yeni anlam ile derinden etkileyen bir ülkedir. Osmanlı Devletinin gerileme çağına giren ve Avrupa'da Kanuni Sultan Süleyman dönemi ve II Selim zamanında en büyük yenilgileri tattıran ülkedir. Endülüs Emevileri'nin *Reconquista* ile İspanya'dan çıkartılması İslam tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Avrupa Birliği bünyesinde beklide geçici sükûnu bulan İspanya, Latin Amerika ülkelerine bulaştırdığı, ihtilal, total rejimler, şiddet eylemlerini, AB bünyesinde kurtulmak istemektedir. Katalonya, Bask ve Galiçya'nın ayrılıkçı talepleri geçici uykuya dalmış gibi görünmektedir. Postmodernizmin temel argümanları arasında; parçalanmışlık, çok kültürcülük ile yerelin kutsanmasının ön ayak olduğu dünya'da yeni devlet kurulma furyasını nereye kadar götürecektir. Sovyetlerin ve Yugoslavya'nın parçalanması ile ortaya çıkan, Devlet olma hayallerine ırklar nereye kadar götürecektir. Milli (ulus) devleti var eden ölçütler hızla değişmesi, tekile indirilmesi, etnik yapı üzerinde yoğunlaşan, Devlet olma süreci, emperyal güçlerin beklide daha rahat yönetebilmesi için, büyük devletler kanserli bir hücre gibi yapışan, devletçik isteğini, genelde dünya, özelde İspanya nereye kadar götürecektir. Bu meçhuldür. Ülkelerin, kültürel, ekonomik, siyasi ve askeri zafiyetinin, bölünme olarak karşımıza çıkacağı yeni bir dönemin arifesinde olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktayız.

İspanya direk ya da dolaylı olarak en sorunlu olduğu komşusu Fransa'dır. İspanyolların gözünde Avrupa, özellikle komşu Fransa, akılcı ve laik değerle bağlı, düşünsel kesinlik ve yöntem arayıcısı Fransa olarak görüntüleniyordu. İki ülke arasındaki tarihsel kültürel karşıtlık öylesine şiddetliydi ki, kral XIII. Louis "Keşke Türkler Madrid'i alsal!" diye beddua etmişti. İspanyolları çok inceleyen, İspanya konusunda pek çok yapıt vermiş olan Fransızlar öteden beri "Afrika Pireneler'de başlar" diyorlardı. İspanyollar da daha geçen yıllarda Pireneler'i anahtarı tarafında kalmış kilitli bir kapı olarak görüyorlardı³². Fransızların İspanya'nın AB'ye girmesi ve AB'nin ilk olarak Tarım sektörüne büyük destek sağlamsı, Fransız tarımcıları tedirgin etmiş ve Avrupa'ya ihraç edilen İspanyol tarım ürünlerini taşıyan araçlar uzun süre Fransız tarımcıların saldırılarına maruz kalmıştır.

³¹ Konya Ticaret Odası, 2007, İspanya Ülke Etüdü, Etüt Daire Başkanlığı, Konya, s.4

³² a.g.e.,s.21

Ülke dünya turizm sektöründe önemli bir konuma sahip olmakla birlikte, gelen turist ile arasına mesafe koymaktadır. Ülkeyi her yıl barışçı yoldan istila eden elli milyonu aşkın turistin İspanyolları neden tanımadıklarını açıklamak aslında kolay: İspanyollar kendi yaşamlarını turistlerin uyduruk cennetinden özenle ayırmayı bilmişlerdir. Turiste gereken, onu mutlu edecek her şeyi sağladıktan sonra, onu zorunlu parkurlarda yalnız bırakıp kendi düzenlerini kendi başlarına sürdürürler. İnsan İspanya'da uzun süre ülkenin her yanına dolaşabilir, doğa görünülerinden, güneşten, denizden, ören yerlerinden, folklor gösterilerinden, renkli *fiesta*'lardan, coşkulu yortulardan nasibini alabilir ve kendisini ısrarla aramadıkça bir tek İspanyol'la gerçek bir ilişki kurmadan çıkıp giderler. İspanyol turizm sahil kentlerine aşırı derecede bina yapılması ve turizmin Euro'dan dolayı pahalı olması sektörü olumsuz yönde etkilemektedir.

Kaynakça

- Archer, C.I ve diğerleri**, 2006, Dünya Savaş Tarihi, Tüzmamanlar Yayıncılık, İstanbul
- Arıbaş, K.**, 2007, Küresel Çağda Siyasi Coğrafya, Çizgi Yayınları, Konya
- Asuero, P.M.**, 2006, İspanya-Türkiye, 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk, Kitapevi Yayınevi, İstanbul
- Atalay, İ.**, 2001, Dünya Coğrafyası, İnkılap Yayınları, İstanbul
- Belge, M.**, 2002, Başka Kentler, Başka Denizler, İletişim Yayınları, İstanbul
- Braudel, F.**, 2001, Uygarlığın Grameri, İmge Yayınları, Ankara
- Brezewski, Z.**, 1998, Büyük Satranç Tahtası, Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gereklere, Sabah Yayıncılık, İstanbul
- Chomsky, N.**, 2000, Dünya Düzeni: Eskisi ve Yenisi, Metis Yayınları, İstanbul
- Ferro, M.**, 2002, Sömürgecilik Tarihi, İmge Yayınları, Ankara.
- Galeano, E.**, 2006, Latin Amerika'nın Kesik Damarları, Çitlembik Yayınları, İstanbul
- Göney, S.**, 1979, Siyasi Coğrafya, İstanbul Üniversitesi Yayınları No.2539, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:103, İstanbul
- Güngördü, E.**, 2006, Devletler Coğrafyası, Asil Yayınları, Ankara
- Günel, K.**, 1994, Coğrafyanın Siyasal Gücü, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul
- Güney, E.**, 2003, Türkiye'nin Komşuları, Çantay Yayınları, İstanbul
- Güzel, M.Ş.**, 2004, İspanya ve Bask Gerçeği, Peri Yayınları, İstanbul
- Hacısalıhoğlu, İ.Y.**, 2001, Yeni Dünya Düzeni Arayışı Ve Türkiye, Çantay Yayınları, İstanbul
- Hagüler, M.-Uludağ, M.B.**, 2004, Devletler Arası ve Hükümetler Dışı, Uluslararası Örgütler, Nobel Yayınları, Ankara

- Hançelioğlu, O.**, 1997, Ekonomi Sözlüğü, Remzi Yayınları, İstanbul
- Hungtington, S.P.**, 2004, Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, Okyanus Yayınları, İstanbul
- Işık, G.**, 2005, İspanya: Bir Başka Avrupa, Metis Yayınları, İstanbul
- İlhan, S.**, 1989, Jeopolitik Duyarlılık, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- Kalaycı, H.**, 2006, Medeniyetler İttifakı, (Erişim Tarihi 02.07.2007)
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=2&ID=1241>
- Kalaycı, H.**, 2006, İspanya'da "Ayrılkıçı Siyaset" Sivil-Asker Gerginliğini Körüklüyor, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı-71, Asam Yayıncılık, Ankara
- Lacoste, Y.**, 1998, Coğrafya Savaşmak İçindir, Özne Yayınları, İstanbul
- Lacoste, Y.**, 2007, Büyük Oyunu Anlamak, NTV Yayınları, İstanbul
- Langlois, G ve Dğ.**, 2003, 20.Yüzyıl Tarihi, Nehir Yayınları, İstanbul
- Özçer, A.**, 2007, Çoğul İspanya, İmge Yayınları, Ankara
- Özey, R.**, 2003, Avmerikalılaşmak, Aktif Yayınları, İstanbul
- Özey, R.**, 2003, Küresel İşgal, Aktif Yayınları, İstanbul
- Özey, R.**, 2003, Siyasi Coğrafya, Aktif Yayınları, İstanbul
- Özgüç, N.**, 1998, Turizm Coğrafyası, Özellikler-Bölgeler, Çantay Yayınları, İstanbul
- Şeyban, L.**, 2003, Reconquista, İz Yayınları, İstanbul
- Tarakçı, N.**, 2003, Devlet Adamlığı Bilimi Jeopolitik ve Jeostrateji, Çantay Yayınevi, İstanbul
- Tilly, C. ?**, Avrupa'da Devrimler, 1492-1992, Yeni Binyıl Yayınları, İstanbul
- Toledo, P.**, 2006, *Osmanlı-İspanyol İmparatorluklarında Dünya İmparatorluğu Fikri*, XVI. Yüzyıl, İspanya Türkiye, 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk, Kitapyayınevi, İstanbul
- Sezer, S.**, 2007, Kıbrıs Bülteni, (Erişim Tarihi:) <http://www.asam.org.tr/tr/kibrisbulteni.asp?gun=1&ay=5&yil=2007> İspanya Dışişleri Bakanı Moratinos, Kıbrıs'ta çözüm için arabulucu rolünde (<http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/40682/PageName> Erişim Tarihi 02.07.2007)
- Vilar, P.**, 2007, İspanya İç Savaşı, Dost Yayınları, Ankara
- Washabaugh, W.**, 2006, Flamenko, Tutku, Politika ve Popüler Kültür, Ayrıntı Yayınları; İstanbul,
<http://www.lonelyplanet.com/maps/europe/spain/> (Erişim tarihi 25.09.2007)
<http://www.ntvmsnbc.com/news/261019.asp> (Erişim tarihi 26.09.2007)

Siyasi Coğrafya Açısından İspanya

<http://www.ikv.org.tr/abgenislemesi.php> (Erişim Tarihi.30.09.2007)

<http://www.endulus.net/enduluskultur/dilveedebiyat.htm> (Erişim Tarihi 14.09.2008)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0spanyatarih> (Erişim tarihi.15.05.2008)

<http://www.medeniyetlerittifaki.gov.tr/> (Erişim Tarihi 22.10.2008)